

PST-RAPPORT: "10 ÅR SIDEN 22. JULI - SENTRALE UTVIKLINGSTREKK INNEN HØYREEKSTREMISME"

Dokumentdato: 20. juli 2021
Vår referanse: 21/01311-4

Sammendrag

- Høyreekstemismen har i økende grad blitt et transnasjonalt fenomen med et transnasjonalt fokus. Mange høyreekstreme henter inspirasjon på tvers av landegrensener, og fremhever en vestlig fremfor nasjonal identitet.
- Høyreekstemister tilpasser budskapet sitt i form og innhold for å tiltrekke seg nye tilhørere. Overlapp fra høyreekstrem ideologi til antistatlige konspirasjonsteorier, samt øko-fascisme, forventes å vedvare.
- Dagens høyreekstemister bruker ulike strategier for å oppnå politisk endring. De høyreekstreme ideologiske retningene som forfekter behovet for en øyeblikkelig samfunnskollaps vurderes å ha en radikaliserende og mobiliserende effekt, og utgjør således en potent terrortrussel.
- Høyreekstreme digitale nettverk vil prege trusselbildet fremover. Nye terrorangrep vil sannsynlig utføres av enkeltstående aktører som har vært delaktig i de digitale nettverkene.
- Forebygging av terrorhandlinger krever samarbeid mellom ulike samfunnsaktører. Spesielt der soloterrorister eller mindre celler er involvert har også publikum en viktig rolle. Dette fordi nærstående ofte er de første til å registrere varseltegn i en begynnende radikaliseringsprosess.

Innledning

Sommeren 2021 markerer ti år siden terrorangrepet i Regjeringskvartalet og på Utøya 22. juli 2011, der 77 mennesker mistet livet. Det høyreekstreme tankegodset som inspirerte til angrepet er fortsatt en drivkraft for høyreekstemister nasjonalt og internasjonalt, og har inspirert til flere terrorangrep de siste ti årene. På bakgrunn av dette har PST utarbeidet en ugradert rapport som beskriver utviklingstrekk innen høyreekstemisme i Vesten, med vekt på ideologi og fiendebilde.

Rapporten ser også på hvilke målsetninger de ulike høyreekstreme retningene har; hvorvidt disse er langsiktige eller kortsiktige, og hvilke virkemidler som benyttes for å nå disse målsetningene. Denne rapporten vil primært ha fokus på utviklingstrekk innen høyreekstemisme, men vil diskutere overlapp og synergieffekter mellom høyreradikale og høyreekstreme grupper og miljøer.¹

¹ Det som hovedsakelig skiller de høyreekstreme fra de høyreradikale, er deres syn på demokratiet, og deres aksept av vold for å skape politisk endring. De høyreekstreme avviser demokratiet og aksepterer voldsbruk for å nå politiske mål. De høyreradikale er motstandere av å bruke vold og forkaster ikke demokratiet.

Dagens høyreekstremisme er mangfoldig og transnasjonal

Høyreekstremisme er blitt et transnasjonalt fenomen

Før 22. juli 2011 ble høyreekstremisme tradisjonelt ansett som et nasjonalt fenomen med nasjonalt fokus. Høyreekstremisters identitet var i hovedsak forankret i nasjonen, og fiendebildene ble utledet av lokale forhold. Den høyreekstre volden var i de fleste tilfeller ren gatevold mot lokale fiender, og delte likhetstrekk med gjengproblematikk.

I Norge opplevde de høyreekstre miljøene en form for kollaps etter drapet på Benjamin Hermansen i 2001, etter massiv fordømmelse fra samfunnet og en omfattende forebyggende innsats fra politi og PST. Det var medlemmer fra den nynazistiske gruppen Boot Boys som gjennomførte drapet. Gruppen ble oppløst i 2003.

Etter 22.juli, og særlig de siste årene, har høyreekstremismen i stadig større grad blitt et transnasjonalt fenomen med et transnasjonalt fokus. Dette kommer spesielt til syne gjennom det høyreekstre tankegodset, hvor høyreekstre grupper henter inspirasjon fra hverandre og på tvers av landegrenser. Høyreekstremister fremhever i større grad enn før en vestlig, fremfor nasjonal identitet.

Fokuset på en vestlig identitet tilrettelegger for høyreekstre narrativer² som har oppslutning på tvers av landegrenser. Dette inkluderer konspirasjonsteoriene «Eurabia»⁻³, Zionist Occupied Government (ZOG)⁴ og i økende grad konspirasjonen om at det pågår et hvitt folkemord gjennom den såkalte «store utskiftningen». Dette begrunnes i lave fødselsrater blant hvite og en innvandring som på sikt, ifølge tilhengere av konspirasjonen, vil føre til en demografisk utskiftning der hvite etter hvert vil utgjøre et demografisk mindretall i Vesten.

Høyreekstre har et mangfoldig fiendebilde

Til tross for skiftende narrativ over tid, har høyreekstre alltid hatt et bredt og mangfoldig fiendebilde. Det går et skille mellom det som defineres som ytre og indre fiender. Ytre fiender inkluderer jøder, muslimer og ikke-vestlige innvandrere, som anses å true eksistensen til den hvite kultur og rase. Indre fiender inkluderer LHBT+, politiske partier på venstresiden samt tradisjonelle medier. Disse aktørene er sentrale i fiendebildet fordi de styrer samfunnet i en retning som fraviker fra høyreekstremes oppfatning av en idealverden, der likestilling og innvandring ikke har noen plass.

Økende samarbeid og nettverksbygging på tvers av landegrenser

Vi har de senere årene sett økt grad av nettverksbygging og samarbeid på tvers av landegrenser, både gjennom transnasjonale organisasjoner, samt konferanser og festivaler. Et eksempel på økt internasjonalt samarbeid de siste 10 årene er Den Nordiske Motstandsbevegelsen, som søker å skape en felles nordisk nasjonalsosialistisk stat gjennom langsiktig påvirkning av befolkningen. Dette er første gang siden drapet på Benjamin Hermansen i 2001 at man har fått etablert en nasjonalsosialistisk gruppe i Norge.

Høyreekstre bevegelser i USA fungerer i økende grad som en inspirasjonskilde for norske og europeiske høyreekstre. De mest fremtredende akselerasjonistiske gruppene og foraene med transnasjonal innflytelse er amerikanske. Akselerasjonisme er en doktrine

² Høyreekstre narrativer er høyreekstremistenes samlede forståelse og formidling av det ideologiske grunnlaget de bygger sine holdninger og handlinger på.

³ Konspirasjonen legger til grunn at ledere i land hvor majoriteten er muslimer og vestlige ledere har inngått en hemmelig pakt om å islamisere Vesten gjennom innvandring.

⁴ ZOG er en antisemittisk konspirasjon om at jødene styrer verden.

innen høyreekstremisme som oppfordrer til politisk motivert vold og terrorhandlinger for å igangsette det de anser som den kommende rasekrigen. De amerikanske høyreekstremerne vurderes som viktige drivere for europeisk transnasjonal høyreekstremisme, og denne trenden forventes å vedvare.

Øst-europeiske høyreekstremer har de siste årene knyttet til seg vest-europeiske høyreekstremer gjennom nettverksbygging og påvirkning. Dannelsen av ideologiske fellesskap og nettverksbygging på tvers av Europa har et potensiale for å radikalisere norske høyreradikale og høyreekstremer.

Transnasjonale høyreekstremer subkulturer på nett er sentrale arenaer for radikaliserings- og nettverksbygging

Høyreekstremer subkulturer på nett vil i økende grad supplere rollen som fysiske organisasjoner tradisjonelt har hatt. Nye høyreekstremer angrep vil sannsynlig fortsatt utføres av soloaktører som har vært delaktige i disse digitale subkulturene. Personer som har gjennomført høyreekstremer terrorangrep vil fortsette å inspirere andre i subkulturene.

Grenseoverskridende humor, memes og spillreferanser som dehumaniserer grupper i fiendebildet er et særskilt kulturelt trekk ved de digitale nettverkene. Det er ikke nødvendigvis slik at alle i subkulturen er ekstreme i ideologisk forstand, men de kan trekkes mot grenseoverskridende humor og det politisk ukorrekte. Det er en bekymring knyttet til radikaliseringspotensialet hos enkelte av disse, da innholdet og gruppedynamikken bidrar til å senke voldsterskelen blant mottakerne. De digitale subkulturene gir en følelse av sosial tilhørighet.

Det er overlapp mellom høyreekstremer miljøer fysisk og digitalt. Blant annet brukes internett som rekrutteringsplattform for fysiske miljøer, og de knytter kontakt med likesinnede over nett. Gjennom ulike sosiale medier formidles høyreekstremer tankegods. Samtidig har vi sett at enkeltpersoner, på ulike applikasjoner, fungerer som portåpnere inn til fysiske, høyreekstremer miljøer.

Høyreekstremer strategier

I dagens høyreekstremisme ser vi et skille når det kommer til valg av hvilke strategier og virkemidler som er foretrukket for å oppnå politisk endring. Man kan skille mellom de strategiene som søker samfunnsendring på sikt, og de som ønsker samfunnsendring her og nå. Metapolitikk og akselerasjonisme representerer to ytterpunkter i utviklingen som gir økende grunn til bekymring.

Metapolitikk har blitt en sentral strategi for flere høyreekstremer miljøer som har en langsiktig målsetning om samfunnsendring. Metapolitikkens strategi er å påvirke befolkningen kulturelt og intellektuelt i den hensikt å skape oppslutning i befolkningen om å motvirke multikulturalisme. Metapolitikken bruker demokratiske prosesser for å fremme illiberale og antidemokratiske verdier. Således utgjør strategien en trussel mot det liberale demokratiets sentrale verdier som kulturelt og religiøst mangfold.

Det andre ytterpunktet er akselerasjonismen, som forfekter behovet for en øyeblikkelig endring av det politiske styresettet gjennom en altomfattende samfunnskollaps fremtvinget av terrorhandlinger. Akselerasjonismen har fått oppslutning blant yngre høyreekstremister på nett.

Et sentralt aspekt innen høyreekstremer retninger som akselerasjonisme er betydningen av voldsutøvelse. Mens andre høyreekstremer retninger vier fokus til hvordan et idealsamfunn skal se ut, er akselerasjonisme i mindre grad fremtidsrettet. Et fremtredende narrativ i

subkulturen handler om å rive ned det eksisterende systemet gjennom terrorhandlinger, med mindre oppmerksomhet rettet mot hvordan samfunnet skal se ut etter kollapsen.

For mange akselerasjonister er vold for voldens egen del et viktig element. Terrorhandlinger blir hyllet og oppmuntret i akselerasjonistiske fora på nett, uavhengig av ideologisk tilhørighet. Der terrorhandlingene fremstilles gjennom spillterminologi, også kalt *gamification of terrorism*, får volden også et rent underholdningsaspekt, avskåret fra det ideologiske budskapet.

Høyreekstremisme tar nye former

Øko-fascisme vil vokse som en reaksjon på opplevd ressursmangel

Øko-fascisme er en ideologisk retning innen høyreekstremisme, som er i vekst. Den bygger på det fascistiske tankesettet om et rasehierarki og biologiske naturlover. Frykten for en verden i endring gjør at fenomener som masseinnvandring og mangel på ressurser bygger opp under argumenter om at den demokratiske modellen for likeverd og jevn fordeling av goder ikke er bærekraftig. Den må derfor erstattes av en autoritær samfunnsmodell basert på nasjonalsosialisme. I øko-fascismen ligger en frykt for å miste privilegier og ressurser til andre raser og folkeslag, som ikke er berettiget en tilstedeværelse i Vesten, og som også overbefolker jorden i ekstremistenes øyne.

Høyreekstremer grupper er dagsaktuelle i hvordan de forankrer egne ideologiske budskap i generelle, globale utfordringer. Økt fokus på klimaendringer og knappe ressursgrunnlag vil fortsette å gi næring til øko-fascistiske holdninger. Dette gjelder både innen tradisjonelle høyreekstremer miljøer, men også i overgangen mellom ekstreme og radikale grupper, samt mer konspirasjonsteoretiske miljøer. Viljen til vold som virkemiddel vil være tilstede hos de øko-fascistene som fremmer et akselerasjonistisk budskap om nødvendigheten av en samfunnskollaps.

Konspirasjonsteoriens synergieffekt mellom antistatlige aktører og høyreekstremister vil vedvare

Covid-19-pandemien har hatt en samlende effekt på ulike miljøer innen ytre høyre.⁵ Det er spesielt det antistatlige tankegodset som har vokst i takt med vaksinemotstand og motstand mot smitteverntiltak. Antistatlige konspirasjonsteorier som *New World Order* (NWO) og *Deep State*, basert på tanken om at verden styres av en hemmelig, global elite, har fått fotfeste også i Norge. NWO-teorien har mange fellestrekk med ZOG-teorien, og bidrar til å legitimere anti-semittisme. Tilhengere av denne konspirasjonsteorien er overbevist om at norske styresmakter heller svarer til denne påståtte (jødiske) eliten enn å tjene den norske befolkning.

Konspirasjonsteorier og konspirasjonsteoretiske miljøer har blitt mye mer synlige både digitalt og fysisk de senere årene. Sammenfallet med pandemien og en dyp mistillit til myndighetene og deres smitteverntiltak har styrket konspirasjonsteoretiske miljøer i Vesten.

Høyreekstremer aktører bruker antistatlig retorikk i propaganda- og rekrutteringsøyemed. Det knyttes bekymring til at individer som forfekter antistatlige konspirasjonsteorier

⁵ *Ytre høyre* er en samlebetegnelse for både høyreekstremer og høyreradikale ideologier. To hovedtrekk kjennetegner organisasjoner og grupper som faller inn under kategorien «ytre høyre». For det første er tanken om at stat og folk skal være *ett*; grupper som ikke regnes som en del av folket utgjør automatisk en trussel (ytre fiender). For det andre er ytre høyre enten mot det bestående liberale demokratiet, eller så utfordrer de noen kjerneverdier i demokratiet (indre fiender).

radikaliseres til høyreekstremisme. Det er mulig at overlappet mellom antistatlige og høyreekstremer aktører vil vedvare etter at pandemiltakene opphører.

Nye kjønnsdimensjoner utfordrer høyreekstremisters verdensbilde

Høyreekstremismen fremmer et budskap hvor biologiske forskjeller er sentralt, og dette gjelder også kjønnsforskjeller. Stereotypiske kjønnsroller fremmes, hvor menn skal være maskuline og kvinner skal være feminine. Dette perspektivet på kjønn gjør at liberalistiske prinsipper som likestilling, og rettigheter for LHBT+ utgjør en trussel mot det høyreekstremer idealsamfunnet. I en tid hvor tradisjonelle kjønnsnormer blir mer flytende ser man en stadig sterkere reaksjon fra høyreekstremister, og dette har medført et økt fokus på blant annet transpersoner i høyreekstremisters fiendebilde.

De fleste høyreekstremister er menn. Selv om kvinner anses å være sårbare og underordnede menn kan de også ha roller som utøvere eller bidragsytere i høyreekstremer miljøer. Kvinnene spiller en nøkkelrolle ved å skulle bære fram hvite barn, for å reversere den påståtte demografiske utskiftningen av hvite. Dersom de begår rasemiksing gjennom å få barn med ikke-hvite menn anses de som forrædere.⁶

Kvinnehatet, som gjennomsyrrer de fleste høyreekstremer retninger, er spesielt synlig i ulike incelfora⁷ på nett. Det er primært yngre menn som opplever seg avvist av samfunnet, og i særdeleshet av kvinner, som finner et meningsfellesskap i disse foraene. Selv om incel-bevegelsen og høyreekstremisme er to separate fenomener, har de flere fellestrekk som klassiske kjønnsnormer og rasistiske undertoner. For både høyreekstremister og de som tilhører incel-bevegelsen kan terrorhandlinger i visse tilfeller forstås som gjenopprettelse av tapt maskulinitet.

Konklusjon

Høyreekstremismen har i økende grad blitt et transnasjonalt fenomen med et transnasjonalt fokus. Mange høyreekstremer henter inspirasjon fra hverandre, på tvers av landegrenser. De høyreekstremer ideologiske retningene som forfekter behovet for en øyeblikkelig samfunnskollaps vurderes å ha en radikaliserende og mobiliserende effekt, og utgjør således en potent terrortrussel.

Det forventes at høyreekstrem terror vil bli utført av enkeltstående aktører og små celler, med varierte sammensetninger av både ekstreme ideologiske og personlige overbevisninger som handlingsgrunnlag.

Forebygging av terrorhandlinger krever samarbeid mellom ulike samfunnsaktører. Spesielt der soloterrorister eller mindre celler er involvert har også publikum en viktig rolle. Dette fordi nærstående ofte er de første til å registrere varseltegn i en begynnende radikaliseringsprosess.

⁶ Skjelsbæk, Leidig, Beau Segers & Thorleifsson: «What role does gender play in the far right?» in C-REX Compendium "Knowing what's (far) right" 2020.

⁷ Incel er en forkortelse for involuntary celibacy – ufrivillig sølibat.